

R O M A N I A
MINISTERUL EDUCATIEI NATIONALE
Str. Gen. Berthelot 28-30, Bucuresti – 70738, Tel.& Fax. (+40 1) 310.4214/3145420

Limba și literatura portugheză

Programa
pentru
examenul de definitivare în învățământ

Aprobată prin OMEN nr. 3046/29.01.2014

NOTA DE PREZENTARE

Programa se adresează profesorilor de limba portugheză din învățământul preuniversitar care se prezintă la examenele pentru obținerea definitivatului și la cursurile de formare continuă organizate periodic.

Au fost urmărite formarea și structurarea competențelor pentru profesia de cadru didactic, cu aplicare la predarea limbii portugheze în învățământul preuniversitar. Competențele vizate cu precădere au fost:

I.1. Competențe pentru îndeplinirea eficientă a unui rol social

- competența de a fi proactiv
- competența de a elabora obiective și de a anticipa rezultatele
- competența de relaționare interpersonală și de comunicare sinergică
- competența de autoreînnoire echilibrată

I.2. Competențe pentru profesia de cadru didactic

A. Competențe de bază

- comunicativitatea
- empatia
- învățarea
- conducerea - analiza, diagnoza, prognoza, proiectarea, organizarea, îndrumarea, dirijarea, evaluarea, decizia
- valorizarea conținutului
- cercetarea și inovarea practicii școlare și extrascolare
- cunoașterea elevului
- creativitatea

B. Profilul de competență al cadrului didactic

B.1. Competența în specialitate

- *la nivel teoretic: competențele de*
  - a asimila conținutul științific propriu disciplinei predate
  - a realiza corelații intra-, inter- și pluridisciplinare
  - a prelucra, actualiza, esențializa, ilustra, reprezenta și dezvolta conținutul
  - a surprinde valențele formative ale conținutului
- *la nivel operational: competențele de*
  - a structura asimilarea conținuturilor
  - a dirija asimilarea tehnicilor de activitate intelectuală odată cu informațiile
  - a forma modul de gândire specific disciplinei predate și modul de gândire sistemic
  - a valoriza conținutul obiectului de învățământ
  - a comunica fluent, expresiv și coerent
- *la nivel creator: capacitățile de*
  - a adapta conținuturile specificului dezvoltării psihice stadiale a elevilor
  - a stimula dezvoltarea maximală a potențialului fiecărui elev
  - a promova învățarea participativă, anticipativă, societală, creatoare
  - a dirija surprinderea și rezolvarea problemelor
  - a dezvolta conținuturile și strategiile didactice

B.2. Competente metodice

- *la nivel teoretic: competentele de*
  - a asimila continutul didacticii de specialitate
  - a realiza corelatii între continuturile asimilate
  - a adapta si dezvolta continuturile în situatii educationale specifice
  - a înțelege obiectivele actuale ale predarii limbii portugheze
  - a înțelege raporturile între disciplinele psihopedagogice si didactica de specialitate

- *la nivel operational: competentele de*
  - a analiza si decide modul de aplicare a teoriei didactice în situatii educationale specifice
  - a personaliza continuturile
  - a proiecta activitati scolare si extrascolare adecvate
  - control, evaluare si reglare-autoreglare
  - a forma la elevi capacitati de cooperare, comunicare, gândire creatoare, control, autoapreciere si autoreglare etc.
  - a forma si dezvolta motivatia pentru învatarea limbii portugheze

- *la nivel creator: capacitatile de*
  - empatie
  - adaptare la situatii atipice
  - a inova practica educativa
  - a dezvolta aptitudinile, talentele elevilor
  - sociabilitate si cooperare

PROGRAMA PENTRU EXAMENUL DE DEFINITIVARE

Limba portugheza

1. Fonetica si fonologie. Notiuni generale de fonetica si fonologie. Sunetul si fonemul. Sistemul vocalic portughez. Sistemul consonantic portughez. Accentul, silaba (diftongul, triftongul, hiatul). Elemente de fonosintaxa.
2. Morfosintaxa. Clase morfologice. Categorii gramaticale nominale, verbo-nominale si verbale (gen, numar, persoana, mod, timp, aspect, diateza) Sintagma nominala: Clasificarea substantivelor. Substituitele nominale. Modificari in sintagma nominala: predeterminantii (articolul definit, articolul nedefinit; adjective pronominale: demonstrativele, posesivele, relativele si interogativele; cuantificatorii).
3. Sintaxa propozitiei. Propozitia simpla, propozitia complexa. Categoria subiectului: realizari ale grupului nominal cu functie de subiect: subiect inclus si subiect subinteles (acord si anafora); propozitia subiectiva. Predicat verbal si predicat nominal. Verbele copulative *ser /estar* - abordare contrastiva. Complementele: direct, indirect, circumstanțial.
4. Fraza complexă: subordonate spațio-temporale, condiționale, cauzale, concesive, finale. Tipuri de frază: interogative, negative, interogativ-negative.
5. Relații semantice: polisemie, sinonimie, antonimie.
6. Tipuri de discurs și de text: descriptiv, narativ, argumentativ.
7. Istoria limbii portugheze. Domeniul actual al limbii portugheze.

Bibliografie:

1. BERGSTROM, M. & REIS, N., *Prontuário Ortográfico e Guia da Língua Portuguesa*, 20^a Ed., Lisboa, Editorial Notícias, 1989.
2. CAMPOS, M. H. C. & M.F. XAVIER, *Sintaxe e semântica do português*, Lisboa, Universidade Aberta, 1991.
3. CARREIRA, M. H. Araújo & M. BOUDOY, *Pratique du portugais de A à Z*, Paris, Hatier, 1993.
4. CASTELEIRO, J. Malaca, A. MEIRA, J. PASCOAL, *Nível Limiar*, Lisboa, ICLP, 1988.
5. CASTRO, Ivo, *Curso de História da Língua Portuguesa*, Lisboa, Universidade Aberta, 1991.
6. CUESTA, P. Vasquez e M. A. Mendes da LUZ, *Gramática portuguesa*, Lisboa, Edições 70, 1980.
7. CUNHA, C. e L. F. Lindley CINTRA, *Nova Gramática do Português Contemporâneo*, Lisboa, Ed. Sa da Costa, 1984.
8. ESTRELA, Edite, *Dúvidas do falar Português*, Lisboa, Editorial Notícias, /s.d./
9. FARIA, I. H., E. R. PEDRO, I. DUARTE, C. A. M. GOUVEIA (Org.), *Introdução à Linguística Geral e Portuguesa*, Lisboa, Editorial Caminho, 1996.
10. FONSECA, F. I., *Gramática e Pragmática. Estudos de Linguística Geral e de Linguística Aplicada ao Ensino do Português*, Porto, Porto Editora, 1994.
11. MATEUS, M. H. M., A. ANDRADE, M. C. VIANA e A. VILLALVA, *Fonética, fonologia e morfologia*, Lisboa, Universidade Aberta, 1991.
12. MATEUS, M. H. M., A. M. BRITO, I. DUARTE, I. H. FARIA, *Gramática da Língua Portuguesa*, 4.ª Ed., Lisboa, Editorial Caminho, 1994.
13. PINTO, P. F., *Comopensamos a nossa língua e a língua dos outros*, Lisboa, Editorial Estampa, 2001.
14. RAMALHO, Enio, *Dicionário Estrutural, Estilístico e Sintático da Língua Portuguesa*, Porto, Lello&Irmão Ed., 1985.
15. RAPOSO, E. Paiva, *Introdução à gramática generativa - sintaxe do português.*, Lisboa, Moraes Ed., 1979.
16. TEYSSIER, P., *Manuel de langue portugaise (Portugal-Bresil)*, Paris, Klincksieck, 1976.
17. TEYSSIER, Paul, *História da Língua Portuguesa*, Lisboa, Ed. Sã da Costa, 1982

Literatura portugheză

1. Poezia galaico-portugheză: *Os Cancioneiros* - artă poetică (*Arte de Trovar*), specii, autori.
2. Poezia Renașterii: de la *Cancioneiro Geral* la lirica camoniană: *Medida velha/medida nova*. Arte poetice clasice: Antonio Ferreira. Noile forme și genuri poetice: sonetul, canção, ecloga, oda: Sâ de Miranda, Antonio Ferreira, Pero de Andrade Caminha, Diogo Brandão. Luis de Camoes. Lirica; problematica corpus-ului: canonul. *Arte menor* și *arte maior*: *redondilhas* și formele clasice. Sonetul: periodizare, tematică, petrarchism, manierism. Luis de Camoes: *Os Lusíadas*; epopeea anunțată: Antonio Ferreira, João de Barros (*Crânica do Imperador Clarimundo*); structura epopeii; mitologie și istoricitate; epopeea și modelele clasice; decuparea și narativizarea istoriei portugheze în *Os Lusíadas* (surse istorice și umaniste). Teatrul Renașterii. A) Gil Vicente: teatrul de curte și dramaturgia populară. Clasificarea operei și caracteristicile ei. *Auto da Alma*; *Auto da Barca do Inferno*; *Auto da Feira*; *Auto da India*; *Farsa de Ines Pereira*. B) Teatrul clasic. Castro de Antonio Ferreira: schițarea modelului tragic, raportarea la mitul inesian și la evenimentul istoric. Aspecte la mitului inesian în secolul clasic. Literatura Descoperirilor. A) Istoriografia: Gomes Eanes de Zurara, João de Barros, Fernão Lopes de Castanheda, Diogo do Couto, Gaspar Correia. B) Literatura de călătorie: Fernão Mendes Pinto (*Peregrinaggio*), *História Trágico-Marítima*.
3. Literatura barocă: cultismul și conceptismul. Retorici baroce. Literatura parenetică. Padre Antonio Vieira: *O Sermão de Santo Antônio aos peixes*; *O Sermão da Sexagesima*.
4. Romantismul. Almeida Garrett și doctrina romantică. O nouă formă romanescă: *Viagens na Minha Terra*. Reînnoirea teatrului: *Frei Luís de Sousa*.
5. Generația 70. *As Conferências do Casino*. Antero de Quental: *Causas da decadência dos povos peninsulares*. Realismul. Eça de Queiros: estetica realistă/ naturalistă. *Ofrancesismo*. Opera romanescă.
6. Modernismul: de la *Orpheu* la *Presença*. Fernando Pessoa și „Companhia heteronimică” *Mensagem*: lectură în palimpsest a *Lusíadei*.
7. Jose Saramago. De la romanul post-istoric la parabola postmodernă.

Bibliografie

1. CASTRO, Anibal Pinto de, *Retórica e Teorização Literária em Portugal. Do Humanismo ao neoclassicismo*, Coimbra, 1973.
2. CRUZ, M. L. Garcia da, *Os „fumos da Índia”*. Uma leitura crítica da *Expansão Portuguesa*, Lisboa, Edições Cosmos, 1998.
3. DIAS, J. Sebastião da Silva, *Os Descobrimentos e a Problemática cultural do século XVI*, Lisboa, Editorial Presença, 1980.
4. LANCIANI, G. & G. TAVANI, *Dicionário da Literatura Medieval Galega e Portuguesa*, Lisboa, Ed. Caminho, 1993.
5. LANCIANI, Giulia, *Sucessos e Naufrágios dos Navios Portugueses*, Lisboa, Ed. Caminho, 1997.
6. MOISES, Massaud, *As Estéticas Literárias em Portugal*, 1º vol. *Séculos XIV a XVIII*; 2º vol. *Séculos XVIII a XIX*, Lisboa, Ed. Caminho, 1997-2000.
7. RECKERT, Stephen, *O essencial sobre Gil Vicente*, Lisboa, I.N.- C.M., 1993
8. REIS, Carlos (Dir.), *História Crítica da Literatura Portuguesa*, 9 vols., Lisboa, Verbo: vol. II: Bernardes, J. A. CARDOSO (Org), *Humanismo e Renascimento*, 1999; vol. III: PIRES, M. L. Gonçalves & J. A. de CARVALHO (Org.), *Maneirismo e Barroco*, 2001; vol. V: REIS, Carlos & M.

- da Natividade PIRES (Org.), *O Romantismo*, 1999; vol.VI: RIBEIRO, M. A. (Org.), *Realismo e naturalismo*, 1994; vol. VI: PEREIRA, J. C. Seabra (Org.), *Do Fim-de-seculo ao Modernismo*, 1995.
9. REIS, Carlos, *Estudos Queirosianos*, Lisboa, Editorial Presença, 1999.
  10. REIS, Carlos, *Literatura Portuguesa Moderna e Contemporânea*, Lisboa, Universidade Aberta, 1989
  11. SARAIVA, A. J. & O. LOPES, *Historia da Literatura Portuguesa*, 18 a ed., Porto, /s. d./
  12. SEIXO, Maria Alzira, *Lugares da ficção em Jose Saramago*, Lisboa, IN-CM, 1999.
  13. SILVA, T. C. Cerdeira da, *Jose Saramago entre a historia e a ficção: uma saga de portugueses*, Lisboa, Publ. Dom Quixote, 1989.
  14. SILVA, V.M.Pires de AGUIAR e, *Maneirismo e Barroco na Poesia Lirica Portuguesa*, Coimbra, 1971.
  15. SOUSA, M. L. Machado de, *Ines de Castro na Literatura Portuguesa*, Lisboa, ICLP, 1984.
  16. TAVANI, Giuseppe, *Trovadores e Jograis. Introduçao à poesia medieval portuguesa*, Lisboa, Ed. Caminho, 2002.
  17. *Dicionário de autores portugueses*, 6. vols., Lisboa, Pub. Europa-America, 1985-2001.

Didactica de specialitate

1. Metode si procedee didactice in predarea limbii portugheze.
2. Formarea competențelor de receptare a mesajelor orale și de comunicare orală.
3. Formarea competențelor de receptare și elaborare a mesajelor scrise.
4. Predarea și însușirea ortografiei, lexicului, gramaticii, a elementelor de teorie literara si de interpretare de text.
5. Strategii si tehnici de proiectare si structurare a predarii: structurarea continuturilor didactice in relatie cu obiectivele particulare ale procesului; stabilirea relatiei progresive intre diversele etape ale invatarii; adaptarea procesului la caracteristicile preliminate ale subiectilor invatarii.
6. Predarea continuturilor de cultura si civilizatie portugheză.
7. Tehnici de evaluare.
8. Elaborarea de proiecte didactice.

Bibliografie:

1. CARMO, M., M. C. Dias, *Introduçao ao texto literário*, Lisboa, Didactica Editora, 1991.
2. FIGUEIREDO, M. J. Vilar de, M. T. BELO, *Comentar um texto literário*, Lisboa, Ed. Presenta, 1993.
3. LAPA, M. Rodrigues, *Estilistica da Lingua Portuguesa*, 10.ª Ed., Coimbra, 1979.
4. LOURENTO, Eduardo, *OLabirinto da saudade*, Lisboa, Publ. Dom Quixote, 1988.
5. MARQUES, A. H. De Oliveira, *Istoria Portugaliei*, București, Ed. Enciclopedică, 1999.
6. REIS, C. & J. V. ADRAÇÃO, *Didactica do Portugues*, Lisboa, Universidade Aberta, 1992.
7. REIS, Carlos, *Tecnicas de análise textual*, Coimbra, Almedina, 1981
8. RESENDE, M. A., *A Gramatica e a Aula de Portugues*, Lisboa, Plátano Ed., /s.d/.
9. RIBEIRO, Orlando, *A Formaggo de Portugal*, Lisboa, IN-CM, 1987.
10. RIBEIRO, Orlando, *Portugal. O Mediterrâneo e o Atlântico*, Lisboa, Ed. Sa da Costa, 1993.
11. SARAIVA, J. A., *Historia da Cultura em Portugal*, 3 vols., Lisboa, Jornal do Foro, 1950-1953.
12. SARAIVA, Jose Hermano, *Historia Concisa de Portugal*, Lisboa, Publ. Europa-America, /s.d.
13. SERRÃO, V. et al., *Historia das artesplásticas*, Lisboa, IN-CM, /s.d./
14. SILVA, V. M. de AGUIAR e, *Teoria e Metodologia Literárias*, Lisboa, Universidade Aberta, 1990.
15. TAVARES, M. J. Ferro, *Sociedade e Cultura Portuguesas*, 2 vols, Lisboa, Universidade Aberta, 1989.
16. TORGAL, Liis Reis, J. A. MENDES, F. CATROGA, *História da História em Portugal. Seculos XIX-XX*. 2 vols., vol. 1: *A História atraves da História*; vol. 2: *Da Historiografia à memória Histórica*, Lisboa, Temas & Debates, 1998